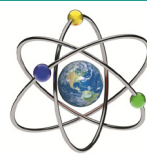

ISSN: 3060-4613

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№6/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 694 sahifa,
5-iyun, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapiirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Umarova H.O' – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)

Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)

Panjijev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024-yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Iqim o'zgarishi muammolari va "yashil ko'nikmalar"ning rivojlanishi.....	14
<i>Abdurashit Karimovich Avliyaqulov</i>	
TTJlardagi qizlarni qo'llab-quvvatlash, mavjud ijtimoiy-axloqiy muammolarni hal etish bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish.....	18
<i>Xasanboy U. Abdusamatov</i>	
Integrativ yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy omili	26
<i>Jalilov Nodirjon Azamatovich</i>	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning sibling munosabatlari diagnostikasi.....	30
<i>G'ayibova Nargiza Anorbayevna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim omillari	33
<i>Hakimova Gulmira To'xtatosheva</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni muzey pedagogikasi vositasida rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlarini	37
<i>Marayimova Kibriyoxon Islomjon qizi</i>	
Iqtisodiy savodxonlikni oshirishda o'zbek tilining ta'siri	41
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna</i>	
Сторителлинг как инструмент формирования ценностных ориентаций старшеклассников	44
<i>Умрихина Виктория Игоревна</i>	
Формирование эстетических предпочтений учащихся музыкальных школ в условиях инклюзивного образования на основе стилевого подхода	52
<i>Ахунова Умида Ойбековна</i>	
Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyasi: o'qitish va boshqaruvdagi o'rni	55
<i>Abduxamidova Muyassar Xalimjon qizi</i>	
Buxorodagi jadidchilik harakatining o'ziga xosligi va maktablardagi ta'lim tizimi.....	60
<i>Axrоров Ixtiyor Doniyorovich</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida imkoniyati cheklangan bolalarning moslashuvida oila va maktabning roli	63
<i>Dadaboyev Jahongir Sherdil o'g'li</i>	
Влияние длительной госпитализации на образовательную траекторию ребенка: междисциплинарный подход	67
<i>Сайфутдинова Насиба Нурматовна</i>	
O'yinning bola faoliyati sifatidagi mohiyati va o'ziga xosligi.....	75
<i>Otasheva Lola Shoto'rayevna</i>	
Psixologik tadqiqotning umummetodologik va xususiy metodologik tamoyillari	78
<i>Xodjimatoва Nazira Toshmatovna, Mallayeva Gulshoda Maxmudjonovna</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda inklyuziv ta'limning o'rni	81
<i>B. Xusniddinova</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida loyihaviy tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish	85
<i>Zulaykho Samatovna Ro'ziyeva</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini dars jarayonida rivojlantirish texnologiyasi	89
<i>Xudaybergenova Nawrizbiyke Qanat qizi</i>	
Sonlarni obrazlar bilan bog'lash orqali mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	92
<i>Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna</i>	
Methodology of Teaching English to Preschool Children	96
<i>Khurshida Tojimurodova</i>	
Malaka oshirish jarayonida yo'riqchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy zaruriyati..	100
<i>Ch. B. Nalibayeva</i>	
O'qituvchilarning o'quvchilar bilan hamkorlik munosabatlari	103
<i>G'aniyeva Sayyora Saidmurod qizi</i>	
Falsafada haqiqatni izlash: empirizm va rasionallizmning o'rni.....	106
<i>Boymirzayeva Xurshida Sobirovna</i>	

Raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun axborot bilan ishlashni o'rgatishning didaktik asoslari	110
Ismoilov Ravshan Yakubjon o'g'li	
An Evaluation of the Impact of The Theme-Based Approach on Young Learners' Speaking Development..	113
Khamraeva Gulchekhra Ibrakhimovna	
O'smirlar o'rtasida o'zaro hamkorlikni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar	118
Majidov Jasur Baxtiyarovich, Xolmatova Dilorom Vahobjon qizi	
Informatika fanini o'qitishda mobil dasturiy vositalaridan foydalanish imkoniyatlari	123
Jo'rayev Ilhom Isxoqovich	
Muqimiy asarlari vositasida talabalarda kitobxonlik tizimini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish	126
Muxlisa Satriiddinova Muhitdinova	
Korpus lingvistikasida lingvostatistik tahlil metodi	132
Nuriddinov Abrorbek Sayfiddin o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarni ruhlantirish va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish	136
Umarova Feruzabonu Bobir qizi, Samandarova Dildora Javlon qizi	
Tizimli-faoliyatli yondashuv asosida umumpedagogik akt kompetentlikni shakllantirish muammosining nazariy-metodologik jihatlarini	139
Saloxiddinova Umidaxon Mansurjon qizi	
Nutqiy kamchiliklarni kamaytirishda o'yinlarning o'rni	143
Jabborova Oltinoy	
Matn bilan ishlash bosqichlari va ularning ingliz tilini o'rgatishdagi didaktik ahamiyati	146
Soliyev Umidjon Yulchivoyevich	
Ta'lim tizimini boshqarishda talabalar boshqaruvining qiyosiy tahlillari	150
Uzaqov Nomozali Hamdamovich	
Zamonaviy ta'lim muassasalarida pedagoglarning boshqaruv malakasini rivojlantirish yo'llari	153
Z. M. Zarifova	
Rossiya imperiyasining Surxon vohasi qishloq xo'jaligi va irrigatsiya tizimidagi siyosati tarixi	159
Abdurashidov Anvar Abdurashidovich	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari katta guruh tarbiyalanuvchilarini badiiy adabiyot bilan tanishtirish texnologiyalari	164
Axmadaliev Sidiqjon Yigitalievich	
Ota-onalarning ta'lim sifatiga ta'siri	167
Axmadqulova Ozodaxon Xamidullo qizi	
Surxon voxasi toponimlarining tarixshunosligi	170
Boboyeva Sitora Ro'zimaxmatovna	
O'zbek etnopedagogikasi rivojlanishining nazariy asoslari	174
Davlatova Shaxnozaxon Doniyor qizi	
Sihatgohlarda davolanuvchilar salomatligini saqlashda jismoniy tarbiya vositalaridan samarali foydalanish texnologiyalari	178
G'aniyev Suxrob Abduvali o'g'li, Ergashov Shoxrux Yusuf o'g'li	
Ikkinchi jahon urushi davrida Surxon vohasi ayollarining maorif va madaniyat sohasiga qo'shgan munosib hissalari	183
Hakimova Muyassar Rashidovna	
Kitob mutolaasining pedagogik-psixologik asoslari	188
Il'yasova Dilshoda Akmal qizi	
O'zbekiston tarixini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, Turkistondagi siyosiy jarayonlar, Turkiston muxtoriyati	191
Isaev Oybek Axmed o'g'li	
Boshlang'ich ta'limda ona tili fanidan mustaqil ishlarni tashkil etishda matnlar ustida ishlash metodikasi	195
Iskandarova Maftuna Quvondiq qizi	
Sinfdan tashqari tadbirlarda o'smir yoshdagi o'quvchilarning ijtimoiy tashabbuskorligini tarbiyalash metodi	199
Latipova Nigoraxon Isakovna, Ibraimov Xolboy Ibragimovich	
Tarixni o'rganishda yordamchi tarixiy fanlarning ahamiyati	202
Maxmatkulova Nozikoy Choriyevna	

Increasing the Efficiency of Economic Education Through Project-Based Educational Technologies	210
Nurmatova Maftuna Ilkxamovna	
Rassom O'rol Tansiqboyev asarlari vositasida maktabga tayyorlov guruhi bolalarini tabiat manzarasini chizishga o'rgatish.....	213
Po'latov Foziljon Usibjonovich	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida lingvistik kompetensiyasini rivojlantirishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni.....	216
Qayumova Odinoxon Buvarayim qizi	
Milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik asoslari.....	219
Sa'dullayeva Sarvinov Ubadullo qizi	
Neyrodinamik gimnastikalar yordamida o'quvchilarning matematik tafakkurini rivojlantirish.....	223
Sanobar Ibragimovna Kenjayeva	
Talabalarni ma'naviy tarbiyalash diagnostikasi va korrektsiyasi	228
Saotmuradova Zebo Yuldash qizi	
Musiqiy-nazariy fanlarni o'qitishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashning xususiyatlari	232
Shukurova Nilufar Gayratovna	
Maktabgacha ta'lim direktori shaxsiy kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalardan foydalanish.....	237
Ravshanova Nargiza Norboyevna, Suvonova Sohiba Eshquvvat qizi	
Surxon vohasining ijtimoiy hayotida sog'lomlashtirish oromgohlarining o'rni	241
Tilovov Qorjov Bekbayevich	
O'quvchilarning ma'naviy immunologik tarbiyasini shakllantirishning ilmiy asoslari	248
Toshmamatova Shoxsanam Muzaffar qizi	
Theoretical Foundations, Essence, Content and Forms of Economic Education for Students of Grades 5-6 of Secondary Schools	251
Turakhanov Oybek Davlatlievich	
Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari va pedagogik mahorati	257
Usarova Muborak Xabibulla qizi, Abduraxmanova Matluba Kamoliddin qizi	
Boshlang'ich ta'limda kommunikativ yondashuvga asoslangan o'qitish metodlarini takomillashtirish usullari.....	260
Xoliqova Matluba Mardon qizi	
Xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish jarayonini takomillashtirishning shakl, metod va vositalari	263
Xudoyqulova Sevara Yorqul qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy tarbiyasida xalq pedagogikasi an'analaridan foydalanish	266
Yunusova Dildoraxon Xikmat qizi	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirish.....	270
Yusufaliyeva Gulnora Abdurahmonovna	
Способы и средства обучения ценности времени в младших классах (на уроках русского языка).....	275
Ниязова Хилола Хаят кизи	
Психологические, лингвистические и педагогические компоненты в раннем обучении иностранным языкам в эпоху цифровизации образования	278
Турдикулова Эъзозхон Эркинжон кизи	
5–7-sinflar ingliz tili darsliklaridagi muloqot matnlarining tahlili.....	281
Abdumurodova Dilnoza Azimjon qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning mazmuni.....	284
Abduraxmonova Noila Nasim qizi	
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishida tabiiy fanlar nazariyasi va metodikasi fani rivojlanish tarixi	289
Abduraxmonov Zaribjon Mansurovich, Umaraliyeva Baxtilaxon Raxmonali qizi, G'ofurova Zarnigorxon Shuxratovna	
Informatika darslarida o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning nazariy asoslari	293
Ahmadova Kamola Ahmad qizi	
Methodology for Increasing the Efficiency of Training 10–12-Year-Old Tennis Players	297
Akhmedova N. I.	
Musiqqa ta'limi yo'nalishi talabalarida ingliz tili fani doirasida kasbiy-muloqotni rivojlantirish tamoyillari	301
Ashurova Zulayxo Erkinovna	

Pedagogik oliy ta'limda "tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi" modulini o'qitishning pedagogik va metodik xususiyatlari.....	306
Boliyeva Lola Shukurovna	
O'zbek tilida rang bildiruvchi leksik birliklarning tarixiy-etimologik tahlili.....	309
Rahmon Ernazarov	
Maktabgacha ta'limda kompyuter texnologiyalari orqali bolalarning intellektual rivojlanishini ta'minlash	313
G'ulomova Muxlisa Ulug'bek qizi	
Maktabgacha ta'lim muassasasida huquqiy tarbiyani amalga oshirish yo'llari	317
Karimova Umida Sharopovna	
Raqamli ta'lim muhitini shakllantirish asosi sifatida kichik maktab o'quvchilariga informatika va axborot texnologiyalarini o'qitishning o'quv-uslubiy ta'minoti.....	322
Mamajanov Raxmatilla Yakubjanovich, Aliyev Mahmud Muso o'g'li	
Использование личностно-ориентированных образовательных технологий в дошкольном образовании	327
Мирзатова Гулшода Худойбердиевна	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish mohiyati.....	332
Najmiddinova Saodat Abduvohid qizi	
Ta'lim jarayonida mozaika texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarning intellektual kompetentligini rivojlantirish.....	335
O'rinov Rustambek Yoqubjonovich	
Oilaviy munosabatlarga ijtimoiy-psixologik ta'sirlar va ularning ahamiyati	340
Otanazarova Muhayyo Uktamova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sharoitida bolalarning harakat faoliyatini maqsadli rivojlantirish texnologiyasi	344
Radjapova Gulbahor Mamatraimovna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda refleksiv ko'nikmalarini shakllantirish metodik muammo sifatida...	348
Raxmonova Iroda Samijonovna	
Voleybol sport seksiya mashg'ulotlarini tashkil etishda ishlab chiqilgan ilmiy-metodik dastur va anketa so'rovi natijalari tahlili	352
Sulaymonov Jahongir Solijonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining adabiy va nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishda interfaol va kollaborativ metodlar qo'llanilishi	361
Temirova Iqbol Sadriddinovna	
Zamonaviy gumanitar bilimlarda "axborot kompetentligi" tushunchasining tarixiy-mantiqiy tahlili.....	365
Xoshimova Xulkaroy Xoshimjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'quv-bilish faolligini rivojlantirishda bolalar adabiyotidan foydalanish metodikasini takomillashtirish.....	369
Yuldoshova Mehriniso Ochildiyeвна	
Gumanitar fanlarda milliy folklordan foydalanishning ahamiyati.....	372
Abduxakimova Maxfuza Abduraxmonova	
Методика усовершенствования коммуникативной толерантности детей в процессе изучения русского языка и литературы в начальных классах	376
Тошматова Мукаррам Джумановна, Дадаева Фируза Акрамовна	
Психологические, лингвистические и педагогические компоненты в раннем обучении иностранным языкам в эпоху цифровизации образования	380
Турдикулова Эъзозхон Эркинжон кизи	
Формирование коммуникативных умений учащихся младших классов средствами филологических наук	383
Хожиева Малика Хусниддиновна	
The Formation of Syntactic Paradigmatics	388
Turdiyeva Nilufar Anvarovna	
Oliy ta'limda zoologiya fanini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish.....	391
Xonnazarova Mamlakat To'liqinovna	
O'zbek kurashchilarining kurash usullari va taktik harakatlarini o'zlashtirish darajalari.....	395
Qon'irbaev Dastan	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida atrof olamga nisbatan mas'uliyatliklikni takomillashtirish mexanizmi	399
<i>Abdulhakimova Fotima Turduqil qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar kreativ fikrlashini rivojlantirishning pedagogik-psixologik qonuniyatlari	403
<i>Abdusattorova Umida Abdusamat qizi</i>	
Raqamli dasturiy vositalari asosida organik kimyo fanini o'qitish jarayonini tashkil etish yo'nalishlari	406
<i>Ametova Guljamila Elbrusovna</i>	
Fanlararo aloqadorlik asosida tayanch kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari...	410
<i>Babayeva M. A.</i>	
Rahbarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishni boshqarish chora-tadbirlari.....	413
<i>Bagmatov Davlatjon</i>	
Rivojlanayotgan davlatlarda ota-ona va farzand munosabatlari.....	418
<i>Bobojonova Nazira Merganboy qizi</i>	
Huquqiy fanlarni innovatsion o'qitish usullarining afzalliklari	422
<i>Dauletbaeva Jadiraxan Aliy qizi</i>	
Ona tili o'qituvchilarining nutqi bilan bog'liq muammolar va unga doir yechimlar	426
<i>G'. Do'stmurodov</i>	
Barqaror rivojlanish kontekstida maktabgacha ta'lim: bolalarda ekologik ongni shakllantirish.....	430
<i>Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna</i>	
Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks yondashuv	433
<i>Ibroximova O'g'iloy Inomjon qizi</i>	
Transformatsiya-lashayotgan jamiyatda yoshlarning shaxsiy resurslari va psixologik barqarorligi	437
<i>Irisbayeva Qunduzxon</i>	
Talabalarda kasbiy kreativlik ko'nikmalarini shakllantirish samaradorligi va uning natijalari	440
<i>Ismanova Ma'mura Abdumo'minovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi serebral falajli bolalarda nutq va motorikani rivojlantirish	444
<i>Isodullayeva Iqboloy Sodiqjonovna</i>	
Talabalarining intellektual-kognitiv salohiyatini rivojlantirishda kredit-modul tizimining pedagogik jihatlari ..	447
<i>J. Otepbergenov</i>	
Yashil suvo'tlar (Chlorophyta) bo'limini o'qitish metodikasi	451
<i>M. N. Xayitova</i>	
Bo'lg'usi pedagoglarda empatik kompetensiyalarni rivojlantirish: zamonaviy yondashuvlar va amaliy strategiyalar	457
<i>Mambetkarimova Indira Polatbaevna</i>	
An Analysis of the Present-Day use of English Folklore in Education.....	460
<i>Maxsudaliyeva Ranokhon Bakhodir qizi</i>	
Yoshlarda kasbiy motivatsiyani shakllantirishning psixologik xususiyatlari	463
<i>Mirzaxmatova Sayyora Saydaxmatovna</i>	
Kasbiy kompetensiya tushunchasi va uning mohiyati	466
<i>Mirzayeva Faroxat Odiljonovna</i>	
Boshlang'ich sinfdan matematika o'qitishni tashkil qilish shakllari	471
<i>Norquvatova Diyora Davron qizi</i>	
Zamonaviy ta'limda inklyuziv yondashuvlar: o'qituvchilarning kasbiy tayanchlarini takomillashtirish.....	475
<i>Olimova Nodirabegim Ibrohimjon qizi</i>	
Jadidlar ta'lim orqali jamiyatni o'zgartirishga intilganlari, ularning maqsadlari va erishilgan natijalar.....	479
<i>Omonov Asliddin Sunnatovich</i>	
O'zbek tilida rang bildiruvchi leksik birliklarning tarixiy-etimologik tahlili.....	481
<i>Rahmon Ernazarov</i>	
Boshlang'ich ta'lim – inson kamolotining ilk poydevori!	485
<i>Ravshanova Ra'no Raup qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish	489
<i>Saidova Dilnoza Baxtiyor qizi</i>	
Mental arifmetika orqali bolalar intellektini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	493
<i>Saydaliyeva Umidabonu Sharifjon qizi</i>	
Innovatsion ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf ona tili darslarining samaradorligini oshirish muammosi	496
<i>Sharipova Sevara Erkin qizi</i>	
CEFR doirasida arab tilida yozma nutq kompetensiyasini baholash mezonlari va amaliy usullar	499
<i>Sindarova Malika Aziz qizi</i>	

VARK ta'lim modelining pedagogik oqibatlari	503
<i>Temirova Mushtariybonu</i>	
Kasbiy rivojlanish soatlarida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini rivojlantirish	507
<i>Temirova Rushana Ravshan qizi, Nishonova Durdona Olimjon qizi</i>	
Teaching on Empty: Burnout Challenges in Elt Classrooms	511
<i>Usmanova Nilufar Xasan qizi</i>	
Ona tili ta'limini tashkil etish jarayonining ilmiy-nazariy tendensiyalari	514
<i>Uzoqova Maftuna Abdirazzoqovna</i>	
Критическое мышление в контексте эмоционального интеллекта	518
<i>Нажмудинова Мадина Халимовна</i>	
Реформа образовательной системы для повышения качества и доступности образования, как одна из целей устойчивого развития	521
<i>Аскарова Ф. А.</i>	
Yengil atletika sport turida uzunlikka sakrovchilarni mashg'ulot jarayonida tezkor-kuch sifatlarini rivojlantirish uslubiyati	528
<i>Ro'zmetov Rasul Tangirberganovich</i>	
Nutq – ijtimoiy taraqqiyot omili sifatida: maktabgacha yoshdagi bolalarda shakllanish bosqichlari va yondashuvlar	532
<i>Sharipova Guzal Sodiqovna, Xabibullayeva Maftunaxon Vaxobjon qizi</i>	
Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarida multimedia vositalari orqali nutq madaniyatini shakllantirish modeli	535
<i>Abduvaliyeva Farida Salimjon qizi</i>	
Yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalash tendensiyalari	539
<i>Abirova Umida Nazarovna</i>	
Tanqidiy fikrlash: tushunchasini tahliliy idrok etish	543
<i>Akabiroya Mexriniso Baxtiyorovna</i>	
Nutq nuqsoniga ega bolalar diqqat xususiyatlari	547
<i>Akbarova Ziyoda Qurbonjon qizi</i>	
Milliy tarbiya asoslari fanini o'qitishning amaliyotdagi holati	550
<i>Alisher Tursunov</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar va ularni bartaraf etish yo'llari	554
<i>Beketov Nurseit Alijan o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining atrof-muhitga ekologik munosabatini oshirishda ekskursiya mashg'ulotlarini o'tkazishda raqamli texnologiyalarning o'rni	558
<i>Bovanova Umida Abduvahabovna, Meliqulova Oybahor Farhod qizi</i>	
Neyropedagogika va zamonaviy ilmiy yondashuvlar	564
<i>Duschanova Nilufar Sabirbayevna</i>	
O'yin texnologiyasi asosida bolalarda muloqot madaniyatini rivojlantirish	567
<i>Eshmuratova Gauxar Maxsudovna</i>	
Maktabga tayyorlov guruhi bolalarida konstruksiyalashga oid ko'nikmalarni shakllantirish	570
<i>Eshonqulova Ma'suda Xabibovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantirish markazlaridagi ta'limiy faoliyatlarni kuzatish va tahlil qilish metodikasi	573
<i>Fayziyeva Mabudaxon Muxammadjonovna</i>	
Duduqlanuvchi bolalar nutqini rivojlantirishda logopedik texnologiyalarning o'rni	576
<i>Mahkamova Umida Abdusattorovna</i>	
Kurash mashg'ulotlarining o'quvchilarni axloqiy tarbiyalashdagi roli: an'anaviy sportning pedagogik imkoniyatlari	579
<i>Muratov Muzaffar Shermanovich</i>	
Autizm sindromli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda korreksion ishlar	582
<i>Nabiyev Ravshanjon Shavkatjon o'g'li</i>	
Sharq ma'rifatparvarlari va ularning gender tengligi haqidagi qarashlari	586
<i>Norimonova Gulmira Ulug'bek qizi</i>	
Sport vositasi orqali yoshlar o'rtasida ekstremizmning oldini olish yo'llari va mexanizmlari	589
<i>Nosirova Dilnoza Sobirovna</i>	

Sportchilarning individual funksional xususiyatlariga asoslangan mashg'ulot yuklamalarini optimallashtirish yo'llari	593
Olimov Shahobiddin Maribboy o'g'li, Sulaymonova Maktuba Xusan qizi	
Kasbiy sifatlarini takomillashtirishda raqamli texnologiyalar foydalanish	597
Otanazarova Mohira Xamidbekovna	
Biologiya fanining ta'limdagi o'rni va o'qitishdagi muammolar	601
Pulatova Elnora Kadirovna	
Boshlang'ich sinf darsliklaridagi antroponimlarning funksional, leksik, semantik, morfologik tadqiqi	606
Qarshiyeva Gulbahor Shamil qizi	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda refleksiv ko'nikmalarni shakllantirish metodik muammo sifatida ..	609
Raxmonova Iroda Samijonovna	
Professional Standards for Pre-Service Teachers	613
Sardor Rakhmanov	
Ta'limni raqamlashtirish sharoitida bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari	619
Sayidova Muxtarom Xamidullayevna	
Ingliz tilini o'rgatishda multimodal yondashuv asosida ta'limiy videolardan foydalanish strategiyasi	623
Solijonova Mohlaroyim Abdumalik qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini matn ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda interfaol metodlardan foydalanish	628
Sotiboldiyeva Shoxista Jaloliddin qizi, Shodmonqulova Sevara Rahmonqul qizi	
O'quv-tarbiyaviy vaziyatlarni loyihalashtirish asoslarida talabning tarbiyaviy jihatlarini takomillashtirish ..	632
Temirov Ma'ruf Shuhrat o'g'li	
Tikuv buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirishning avtomatlashtirilgan tizimlari fani orqali talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	638
Umarova Fotima Abduraximovna	
Bo'lajak o'qituvchilarda xalq pedagogikasi vositasida milliy xarakter xususiyatlarini shakllantirish omillari	641
Usmonova Muattar Bahadirjonovna, Hasanboyeva Kamola Dilmurod qizi	
Raqamli ta'lim texnologiyalarning bugungi kunda ta'lim sohasidagi qo'llanilishi	647
Xamroyeva Madina Dadajonovna, Umarov Husan Lazizi o'g'li	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	650
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Geografiya ta'lim yo'nalishi talabalarini o'qitish metodikasi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga oid tadqiqot ishlarining tahlili	655
Xodjanliyazova Shoxsanam Ergash qizi	
O'tkir Hoshimovning "Tushda kechgan umurlar" romanida inson va uning ruhiyati	660
Xolmatova Ro'zixon Akmaljon qizi	
Talabalarda liderlikni shakllantiruvchi ijtimoiy-pedagogik omillar	663
Xoshimova Muazzamxon Zaynalobidinovna	
Creative Games and Project-Based Learning in Physics Lessons	666
Yorqinbek Abduraimjanovich Mamatokhunov	
Теоретические основы и практическое применение компетентностного подхода в обучении физике	670
Абдулхаким Хакимов	
Роль инклюзивной игровой деятельности в социальной адаптации детей с инвалидностью дошкольного возраста	673
Плиева Руслана Владимировна	
"Beruniy asri" yoxud Beruniyning xarizmatik qobiliyati va uning boqiy ilmiy merosi	676
Saifnazarov Ismoil, Sultonov Tursinboy	
Значение наблюдения и педагогической диагностики в инклюзивном образовании	682
Тургунова Нилуфар Абдусаломовна	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik dunyoqarashini shakllantirish texnologiyalari	685
Xaydarova Shaxlo Narzullayevna, Azimova Gulmira Xayrullayevna	
Диалог культур в рассказе "Келинка" галины ширяевой: гендерная и этнокультурная перспектива ..	689
Чернова Татьяна Алексеевна	

AUTIZM SINDROMLI BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHDA MULOQOT KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA KORREKSION ISHLAR

Nabiyev Ravshanjon Shavkatjon o'g'li

Qo'qon DU Maxsus pedagogika kafedrası o'qituvchisi

ORCID: 0009-0006-4764-6257

Annotatsiya: Ushbu maqolada autizm sindromiga chalingan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash va ularda kuzatiladigan muloqot xususiyatlari ilmiy hamda nazariy jihatdan atroflicha yoritilgan. Muloqotning turli shakllari va ularni rivojlantirish bo'yicha maktabga tayyorlash jarayonlari haqida so'z yuritilgan. Autizm sindromli bolalarni maktabga tayyorlashda turli usul va vositalardan foydalanilgan. Psixologo-pedagogik yondashuvlar orqali autizm sindromli o'quvchilarni o'rganish imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: autistik sindromli bolalar, muloqot, nutq faoliyati, bilish jarayonlari, spektr, maktab ta'limi, xulq-atvor, diqqat, xotira, tafakkur.

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the preparation of children with autism syndrome for school education, as well as the communication characteristics commonly observed in them. The study discusses various types of communication issues and the educational interventions used to prepare these children for school. Multiple methods and tools have been employed during the preparation phase. The use of psychological and pedagogical approaches enables an in-depth understanding of students with autism syndrome.

Key words: children with autistic syndrome, communication, speech activity, cognitive processes, spectrum, school education, behavior, attention, memory, thinking.

Аннотация: В данной статье научно и теоретически рассматриваются вопросы подготовки детей с синдромом аутизма к школьному обучению, а также особенности их коммуникации. Освещаются формы общения, встречающиеся у таких детей, и мероприятия по подготовке к школе. В процессе адаптации применялись различные методы и средства. С помощью психолого-педагогических подходов раскрываются возможности изучения учащихся с аутистическим синдромом.

Ключевые слова: дети с аутистическим синдромом, коммуникация, речевая активность, когнитивные процессы, спектр, школьное образование, поведение, внимание, память, мышление.

KIRISH

"Autizm" atamasi ilk bor nemis psixiatriy Eygen Bleyler tomonidan 1911-yilda ishlatilgan bo'lib, u bu terminni shizofreniyaga chalingan bemorlarning o'zini parvarish qilish holatini ifodalash uchun qo'llagan. Bunday holatda shaxs tashqi voqelikdan uzilib, o'z xayollari dunyosiga sho'ng'iydi. Ushbu atama hozirgi kunga qadar butun dunyoda keng qo'llanilib kelinayotgan bo'lsa-da, uning aniq sababi hali hanuz to'liq aniqlanmagan.

Bleyler tomonidan taklif etilgan klinik ta'rif xorijiy psixiatriya ilmida autizmni xulq-atvordagi haqiqatdan chekinish, ya'ni shaxsning ichki tajribalar dunyosiga ongli yoki ongsiz ravishda aqliy og'riqlarga qarshi psixologik himoya vositasi sifatida qaraladi. Bu holat insonni tashqi haqiqatdan yiroqlashtirib, chidab bo'lmaz vaziyatlardan qochishga xizmat qiladi.

Rus psixiatriyasida autizmga yondashuv ham o'ziga xosdir. Masalan, V.P. Osipov autizmni "ajralish" – ya'ni "Men" ongini va shaxsiyatni buzuvchi holat, atrof-muhit bilan adekvat munosabat o'rnatish deb ta'riflagan. Shlyarovskiy (1928-yil) esa autistik bemorlarni dunyodan chekinib, boshqa insonlardan begonalashgan shaxslar sifatida ko'rsatgan.

Bir asrdan buyon "autizm" atamasi psixiatriyada keng qo'llanib kelmoqda va bu tushuncha shaxsda qo'shma faoliyatga moyillik yo'qligi, izolyatsiyalashgan turmush tarziga intilish, o'z fikrlariga haddan ortiq sho'ng'ish, o'z-o'zini anglashdagi buzilish hamda psixologik himoya shakllari bilan izohlanadi.

Bugungi kunga qadar autizmning mohiyati to'liq ochilmagan. Autizm muammosi asosan muloqot muammosi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu psixologiya fanining keng o'rganilgan yo'nalishlaridan biridir. Umumpsixologik yondashuv asosida V.E. Kogan autizmga quyidagicha ta'rif beradi: autizm – bu psixopatologik sindrom bo'lib, u muloqotning yetishmasligi bilan kechadigan asosiy tizimli buzilishlar yoki aloqa uchun zarur shart-sharoitlarning nomutanosib rivojlanishi, shuningdek, fikrlash va xatti-harakatlarga muloqotning tartibga soluvchi ta'sirining ikkilamchi yo'qolishi bilan xarakterlanadi.

Muloqot uchun zaruriy shartlar quyidagilardan iborat:

- axborotni adekvat qabul qilish va talqin qilish qobiliyati;
- ifodali va yetarli aloqa vositalarining mavjudligi;
- fikrlash va xatti-harakatlarga tartibga soluvchi ta'sir orqali o'zaro tushunish;
- xatti-harakatlarni rejalashtirish va moslashtirish, muloqot usuli va uslubini tanlash imkoniyati.

Shunday qilib, autizm shaxsning aqliy rivojlanishidagi buzilish sifatida qaraladi. Uning asosiy belgisi – atrof-muhit va boshqa odamlar bilan muloqot qilishdagi qiyinchiliklar, hissiy aloqalarni o'rnatishdagi muammolardir. Erta yoshda namoyon bo'ladigan autizm holati "erta bolalik autizmi" (RDA) deb ataladi. Bu holatda bola muloqot xatti-harakatlarida doimiy va o'ziga xos buzilishlar bilan tavsiflanadi. RDAning asosiy xususiyati – kontaktsizlik bo'lib, u bola hayotining birinchi yilidanoq sezilishi mumkin, ammo ayniqsa 2–3 yoshda yaqqol namoyon bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Hozirgi vaqtda erda bolalik autizmini tushunishga qaratilgan turli nazariy yondashuvlar mavjud. Bu yondashuvlarni chuqurroq o'rganish uchun erda bolalik autizmi muammosini xorijiy va mahalliy psixiatriya hamda psixologiya tarixidagi tadqiqotlar asosida tahlil qilish muhimdir.

V.M. Bashina erda bolalik autizmini o'rganish tarixida to'rtta asosiy bosqichni ajratib ko'rsatadi. Birinchi bosqich – prenozologik davr bo'lib, u XIX asr oxiri – XX asr boshlarini qamrab oladi. Bu davrda yolg'izlik va g'amxo'rlik istagi kuchli bo'lgan bolalar to'g'risida ayrim eslatmalar uchraydi. Mazkur bolalar atrof-muhit bilan o'zaro aloqada qiyinchilikka duch kelgan. Shu davr tibbiy adabiyotlarida autistik xulq-atvorning individual tavsiflari, odatda tug'ma miya kasalliklari yoki aqliy zaiflik bilan bog'langan holda berilgan.

Mazkur bosqichda E.M. Itardning (Itard) yovvoyi tabiatda yashagan bolalar bo'yicha olib borgan tadqiqotlari alohida qiziqish uyg'otadi. U Aveyron o'rmonlarida 11–12 yoshda topilgan Viktor ismli bolaning ijtimoiy xatti-harakatlarini o'rganib chiqqan. Maxsus o'qitish metodlari yordamida u Viktorning ijtimoiy adaptatsiyasini sezilarli darajada yaxshilashga erishgan.

Autizm asosan rivojlanish buzilishi bo'lib, u ijtimoiy o'zaro ta'sir va muloqotda jiddiy qiyinchiliklar, takrorlanuvchi va cheklangan xatti-harakatlar bilan tavsiflanadi. Bu belgilar odatda bola 3 yoshga to'lguniga qadar paydo bo'lishi mumkin. Autizm spektri buzilishi turlicha simptomlarga ega bo'lib, ularning kelib chiqish sabablari va davolash yo'llari hozircha to'liq aniqlanmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Hozirgi vaqtda autizm spektri buzilishlari genetik va ekologik omillarning kombinatsiyasi natijasida yuzaga kelishi mumkin, deb hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, homiladorlik davrida spirtli ichimliklar yoki kokain kabi psixoaktiv moddalar ta'siri bolaning autizmga chalinish ehtimolini oshirishi mumkin. Autizm inson miyasining ma'lumotni qayta ishlash faoliyatiga ta'sir qiladi, biroq bu qanday ro'y berishi hali to'liq aniqlanmagan.

Semptomlar autizm spektri buzilishining turiga qarab har xil bo'lishi mumkin. Masalan, mutaxassislar Asperger sindromi va klassik autizmini ajratib ko'rsatishadi. Bugungi kunda autizmini to'liq davolovchi usul mavjud emas. Biroq nutq terapiyasi yoki xulq-atvor terapiyasining ayrim shakllari ushbu holatdagi shaxslarga ijtimoiy moslashuvga va nisbatan normal hayot tarziga erishishda yordam berishi mumkin.

Boshqa tomondan, ayrim mutaxassislar autizmini kasallik emas, balki inson miyasi faoliyatining o'ziga xos shakli sifatida ko'radilar va bu holatni tuzatishga emas, balki tushunishga va qabul qilishga harakat qilish kerakligini ta'kidlaydilar. Bugungi kunga kelib, autizm butun dunyo bo'ylab taxminan 25 million kishiga ta'sir ko'rsatmoqda va bu ko'rsatkich 1960-yillardan buyon izchil oshib bormoqda.

Autizm belgilari: Autizm o'zgaruvchan kechuvchi neyropsixologik buzilish bo'lib, har bir insonda turli alomatlar va darajalarda namoyon bo'ladi. Shu sababli, tashxis birgina alomatga asoslanmaydi, balki bir nechta belgilar mavjudligi asosida belgilanadi. Autizm belgilari odatda to'rt yo'nalishda tasniflanadi: ijtimoiy rivojlanish, muloqot, takrorlanuvchi xatti-harakatlar va boshqa alomatlar.

Ijtimoiy rivojlanish: Autizm va boshqa rivojlanish buzilishlarini farqlovchi asosiy omillardan biri bu ijtimoiy o'zaro ta'sirdagi kamchiliklardir. Ushbu holatga chalingan shaxslar boshqalar bilan o'zaro munosabatda bo'lishda jiddiy qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bunday muammolar hayotning dastlabki yillaridanoq paydo bo'ladi. Autistik bolalar ijtimoiy ogohlantirishlarga kamroq e'tibor berishadi, kamroq tabassum qilishadi, o'z ismiga nisbatan sust javob qaytarishadi. Bu belgilar bola ulg'aygan sari kuchayib boradi.

Autizm spektri buzilishi ijtimoiy rivojlanishning ko'plab jihatlariga salbiy ta'sir qiladi. Ushbu holatdagi bolalar boshqalarning ko'zlariga to'g'ridan-to'g'ri qaray olmaydi, empatiya ko'rsatishda sust bo'ladi va boshqalarning hissiyotlarini anglashda yoki real deb qabul qilishda qiynaladilar. Ular o'zlarini ifoda etishda ishora qilish, qo'l silkitish, bosh qimirlatish kabi oddiy vositalardan foydalana olmaydi. Shuningdek, takrorlanuvchi harakatlar – masalan, qo'lni silkitish, tanani chayqatish, buyumlarni qatorlashtirish – odatda kuzatiladi.

Bu bolalarda biror televizion ko'rsatuv, o'yinchoq yoki harakatga nisbatan haddan tashqari cheklangan va intensiv qiziqish bo'lishi mumkin. Bunday xatti-harakatlar ko'pincha qat'iy qoidalariga rioya qilishga intilish bilan kechadi. Shunday holatlar autizmning o'ziga xos jihatlaridan biri hisoblanadi.

Davolash: Autizm uchun hozircha ma'lum va tasdiqlangan davo yo'q. Biroq erta nutq va xulq-atvor terapiyasi orqali bolalarda o'z-o'zini parvarish qilish, ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishda sezilarli yutuqlarga erishish mumkin.

Shunga qaramay, autizm ko'p yillar davomida aqliy zaiflik, shizofreniya va boshqa ruhiy buzilishlar belgisi sifatida o'rganilgan. Faqat 1981-yildan boshlab bolalar autizmi alohida va mustaqil nuqson sifatida e'tirof etilgan.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Autizmga chalingan bolalar bilan ishlash jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Eng avvalo, bola bilan munosabat o'rnatish bosqichi muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayonda magnitli jetonlar, ko'rgazmali dars taxtasi, bolaga yoqadigan buyumlar, yeguliklar yoki o'yinchoqlardan foydalaniladi. Bolani so'rashga o'rgatish uchun bola yoqtirgan narsa vosita sifatida qo'llaniladi. Dastlabki bosqichda bola hech qanday talab qo'yilmasdan so'ragan narsasini oladi. Keyin u rasmi bo'lmagan kartochkani defektologga beradi va evaziga istagan narsasini oladi. Agar bola bu jarayonni tushunmasa, "farishta" deb ataluvchi yordamchi – bolaning harakatlarini orqadan boshqaruvchi shaxs – unga yordam beradi. Keyingi bosqichda bola rasmi yo'q kartochkani uzoq masofadan olib kelib topshiradi va istagan narsasini oladi. Uchinchi bosqichda esa bola istagan buyumining rasmi tushirilgan kartochkani olib kelib defektologga beradi. To'rtinchi bosqichda esa defektolog bolaga teskari qarab turgan bo'ladi, bola esa orqadan chaqirib, kartochkani topshirgachgina kerakli buyumni oladi.

Bolaning darsga bo'lgan e'tiborini shakllantirishda jetonlar tizimidan foydalaniladi. Dars boshlanishidan oldin bolaga o'quvchi rasmi tushirilgan kartochka ko'rsatiladi va "Sen bir oz o'ynaysan, keyin dars" degan ogohlantirish beriladi. Ushbu ogohlantirish 3 marta takrorlanadi: birinchisida – 3 daqiqa, ikkinchisida – 1 daqiqa, uchinchisida esa – 15 soniya kutiladi. So'ng "Endi dars!" degan signal orqali bola stolga o'tkaziladi va unga ketma-ket 10 ta jeton beriladi. Jetonlar tugagach, tanaffus boshlanadi. Bu jarayon bolaga qo'ng'iroqcha rasmi tushirilgan qog'oz orqali tushuntiriladi: "Sen dars qilding, endi tanaffus". Har bir dars oxirida bolani rag'batlantirish maqsadida unga yoqadigan buyum yoki yegulik beriladi. Bu vosita darsga bo'lgan qiziqishni oshiradi, ammo dars boshlanishi bilan rag'batlantiruvchi narsa olib qo'yiladi.

Keyingi bosqichda bolada taqlid asosidagi harakatlarni shakllantirish ishlari olib boriladi. Bu darslar ikki yo'nalishda tashkil etiladi: nutqsiz va nutqli. Nutqsiz usulda defektolog bolaga harakatlarni bevosita namoyish qilib, "Bajar" buyrug'i orqali uni takrorlashga undaydi. Harakatlar qatoriga chapak chalish, qo'l ko'tarish, taqillatish, burnini yoki boshini ushlash, barmoqlarini tekkizish, sakrash, oyoqlarini to'ppilatish, qo'llarini aylantirish kabi topshiriqlar kiradi. Nutqli usulda esa har bir harakat nomi bilan aytiladi: "Chapak chal", "Qo'lingni ko'tar", "Burningni ko'rsat", "Boshingni ko'rsat" va hokazo. Har bir to'g'ri bajargan harakati uchun bolaga jeton beriladi. 10 ta jetondan so'ng esa tanaffus beriladi.

Moslashtirish va guruhlashni o'rgatish bosqichi bolaning tafakkurini rivojlantirishda asosiy o'rin tutadi. Moslikni aniqlash mashqlari ranglar, sonlar va harflar bilan olib boriladi. Rangli doirachalar 10 xil rangda 2 nusxada tayyorlanadi, ularning biri stolga teriladi, ikkinchisi defektolog qo'lida bo'ladi. Bola har bir rangli doirani mos joyiga joylashtirishi kerak. Xuddi shu tartibda 0 dan 9 gacha bo'lgan sonlar ham o'rgatiladi. Harflarni moslashtirish mashqlari ham xuddi shu tartibda tashkil etiladi. Bunda asosiy maqsad – rang, son yoki harfni o'rgatish emas, balki o'xshashlikni aniqlashni o'rgatishdan iborat.

Guruhlashni o'rgatishda esa turli xil buyumlar to'plamidan – qoshiqlar, sanchqilar, taroqlar, stakanlar, qalamlar va ruchkalar – foydalaniladi. Dastlab 2 xil buyum tanlanadi va stol ustiga 2 ta oq fon qo'yiladi. Buyumlar bolaga birma-bir beriladi, u esa ularni tegishli fonda guruhlab ajratishi kerak bo'ladi. Bola xatoga yo'l qo'ysa, defektolog yordam beradi. Keyinchalik buyumlar soni bosqichma-bosqich 5 tagacha oshiriladi. Bolaning bilish darajasiga qarab darhol 3–5 tagacha buyum to'plami ham ishlatilishi mumkin.

Yozuv ko'nikmalarini shakllantirish bosqichi ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, u o'z ichiga bir nechta bosqichlarni oladi. Dastlabki bosqichda bola turli shakllar chizilgan qog'oz ustidan chiziqlarni kuzatib yozadi. Bu jarayonda bola topshiriqni mustaqil bajarmaguncha, defektolog unga yordam ko'rsatadi. Ushbu bosqichlarda nafaqat yozuv, balki harakatni boshqarish, e'tibor va muvofiqlik ham shakllantiriladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida aytish joizki, autizm sindromiga chalingan bolalar bo'yicha olib borilgan so'rovnoma ota-onalar bilan bevosita aloqada o'tkazildi. So'rovnomaning asosiy maqsadi – bolalarda autizmga xos belgilar mavjudligini aniqlashdan iborat bo'lib, savollar to'rtta asosiy yo'nalish bo'yicha ishlab chiqildi. Har bir savolga ota-onalar “ha”, “yo'q” yoki “ba'zida” tarzida javob qaytardilar va natijalar statistik tarzda tahlil qilindi.

So'rovnoma natijalariga ko'ra, 15 nafar bola orasidan 5 nafarida yengil darajadagi, 8 nafarida o'rta darajadagi va 2 nafarida og'ir darajadagi autizm sindromi belgilari aniqlangan. Biroq, faqatgina so'rovnoma asosida bolaning umumiy holati yoki psixologik portretini to'liq shakllantirib bo'lmastligi inobatga olindi. Shu bois keyingi bosqichda bolalarni erkin muhitda kuzatish orqali aniqlik kiritish maqsad qilindi. Kuzatuv davomida natijalari farqli bo'lgan uch nafar bolaning o'ziga xos xatti-harakatlari muntazam qayd etib borildi.

Kuzatuv natijalari ularning ayrim umumiy va o'ziga xos jihatlari mavjudligini ko'rsatdi. Umumiy belgilarga – ko'zga qaramaslik, atrofdagilarga befarqlik, o'z ismiga sust reaksiya, o'yinchoqlardan maqsadga muvofiq foydalanmaslik, ma'noli nutqning mavjud emasligi va o'z dunyosida “sayr” qilish kabi xatti-harakatlar kiradi. Bu belgilar autizm sindromli bolalarning atrof-muhit bilan muloqotdagi sustligi va izolyatsiyalangan holatda hayot kechirayotganini ko'rsatadi.

Shundan kelib chiqqan holda, autizmli bolalar bilan olib boriladigan korreksion-tarbiyaviy ishlarning asosiy maqsadi ularni ijtimoiy muhitga moslashtirish, jamiyat bilan bog'lanish imkoniyatini yaratish va ularni ichki qobig'idan chiqarishga xizmat qilishidir. Shu bois, pedagogik va psixologik yondashuvlar har bir bola shaxsiyati va ehtiyojlariga mos tarzda yo'naltirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: “O'zbekiston”, 1992-y.
2. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. – T.: 2020-y. <https://www.lex.uz/acts/16188>
3. O'zbekiston Respublikasining “Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida”gi Qonuni. – T.: 2008-y.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi 4947-son Farmoni.
5. Sbornik materialov II nauchno-prakticheskoy konferentsii s mezhdunarodnym uchastiem “Semya osobogo rebenka” (19 noyabrya 2020 g., g. Moskva).
6. A'italipova U.I. Psixologo-pedagogik muammolar: maktabgacha yoshdagi bolalarni oilada tarbiyalash. // “Yangi yondashuvlar va rivojlanishida muammo bo'lgan bolalarni o'qitish, tarbiyalash, korreksiya va integratsiya qilish yo'llari” mavzusidagi xalqaro anjuman materiallari. – Bishkek, 1998.
7. Vasileva A.K. Oila tuzilmasi. – M.: Pedagogika, 1988. – 164 b.
8. Venger L.A. Uy maktabi. – M.: Prosveshchenie, 1994. – 352 b.
9. Vospitanie i obuchenie detey vo vspomogatel'noy shkole. / Pod red. V.V. Voronkova. – M.: Shkola-Press, 1994. – 190 b.
10. Nurmuxamedova L.Sh. Oilada nogiron farzandni tarbiyalashning pedagogik xususiyatlari. Ped. fan. nomz. diss.... avtoreferat. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2005. – 26 b.
11. Nurmuxamedova L.Sh. Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar ma'naviyatini shakllantirishda oilaning ta'siri. – T.: 2005-y. – 48 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.